

Pedro Calderón de la Barca ŻYCIE JEST SNEM (La vida es sueño)

premiery: 20 września, gala stulecia: 24 października 2019, Duża Scena

Tłumaczenie: Jarosław Marek Rymkiewicz

Reżyseria: Gintaras Varnas

Scenografia: Gintaras Makarevicius

Kostiumy: Julia Skuratova

Muzyka: Giedrius Puskunigis

Ruch sceniczny: Piotr Skalski

Sceny pojedynków: Anna Graczyk

Reżyseria świateł: Marek Oleniacz

As. reż./inspicjent / sufler: Magdalena Gródek

Tłumacz: Beata Gołaszewska

Występują: BASILIO: Paweł Sanakiewicz, SEGISMUNDO: Kosma Szyman, ASTOLFO: Patryk Szwichtenberg, ESTRELLA: Kaja Walden, CLOTALDO: Dariusz Starczewski, CLARÍN: Marcin Kobierski, ROSAURA: Aleksandra Chapko/ Natalia Hodurek, ŻOŁNIERZE/ ORSZAK/ SŁUŻĄCY: Bartłomiej Jabłoński, Tomasz Lipiński, Adam Szarek, Piotr Urbaniak

Projekt plakatu: Mirosław Zdrodowski

Patronem premiery jest Instytut Cervantesa w Krakowie/ el Instituto Cervantes de Cracovia.

Życie jest snem – esencja Teatru

Obchody stulecia istnienia Teatru Bagatela zainauguruje premiera *Życie jest snem* Pedra Calderona de la Barki w reżyserii Gintarasa Varnasa. Premiera litewskiego twórcy będzie miała miejsce 20 września 2019 na Dużej Scenie.

Ten jeden z najklasyczeńszych utworów teatralnych nie gościł na krakowskich scenach od czasów słynnego spektaklu z 1983 roku, zrealizowanego w Starym Teatrze przez Jerzego Jarockiego. Niemalże czterdzieści lat temu przedstawienie było odczytywane jako obraz zniewolonej Polski. Dzisiaj reżyser przedstawienia z Teatru Bagatela mówi o jego idei: „*Życie jest snem*” będzie filozoficzną alegorią tego, czym jest życie – snem czy nie? Będzie także, a może przede wszystkim, opowieścią o stawaniu się przez człowieka człowiekiem. W końcu centralnym tematem sztuki jest konflikt między przeznaczeniem (tym, co jest ci przeznaczone lub przepowiedziane), a wolną wolą człowieka oraz zagmatwany konflikt rzeczywistość – sen (który zresztą pozostaje w sztuce nie do końca jasny).

Identyfikujący się z wagnerowską ideą teatru jako syntezy sztuk Gintaras Varnas proponuje publiczności bardzo plastyczne, pełne muzyki, gry świateł i emocji przedstawienie. Bo, jak mówi: *uwielbiam teatr wizualny – zarówno w obrazie, dźwięku, jak i subtelnej grze aktorskiej, dlatego scenografowie i kompozytorzy są bardzo ważni. Wszystkie środki teatralne muszą tworzyć*

jednolity styl spektaklu, atmosferę, muszą złączyć się w jedno dzieło. Tak więc jestem za teatrem jako sztuką, a nie tylko rozrywką. Współtwórcami tej sztuki są także artyści z Litwy: scenograf Gintaras Makarevicius i kompozytor Giedrius Puskunigis. Autorką kostiumów jest Julia Skuratova. Za ruch sceniczny odpowiada Piotr Skalski, a aranżacją scen pojedynków zajęła się Anna Graczyk. Światła wyreżyserował Marek Oleniacz.

Barokowy hiszpański utwór Calderona opowiada o księciu Segismundzie, od dzieciństwa uwięzionym w górach przez ojca, króla Polski Basilia. Ojciec zdecydował się na ten krok ze względu na proroctwa głoszące, że księżę sprowadzi zagładę na królestwo, a na ojca – śmierć. Basilio jednak przenosi księcia do pałacu, aby sprawdzić, czy to proroctwo było trafne. W przedstawieniu Teatru Bagatela w roli Segismunda zobaczymy Kosmę Szymana, a jako jego ojca – Pawła Sanakiewicza.

Życie jest snem jest premierą rozpoczynająca wyjątkowy sezon dla Bagateli. Spektakl, poza przedstawieniami we wrześniu, będzie także prezentowany 25 października, czyli w dniu kulminacyjnym dla obchodów 100-lecia Teatru Bagatela.

Pedrowi Calderónowi de la Barce zawdzięczamy utrwalenie w naszej wyobraźni dwóch nośnych toposów literackich: życia jako snu i świata jako teatru. Ostatni z wielkich klasyków hiszpańskiego Złotego Wieku wiódł żywot pełen przygód, jakich nie brak w jego utworach, a które uznajemy dziś za nazbyt fantastyczne. Goethe i Wagner cenili jego sztuki na równi ze spuścizną Shakespeare'a.

Urodził się 17 stycznia 1600 w Madrycie. Wybitny przedstawiciel europejskiego teatru barokowego, uznawany za godnego kontynuatora dzieła Lopego de Vegi, został osierocony przez rodziców w wieku piętnastu lat. Uczył się w kolegium jezuickim, a następnie studiował na uniwersytetach w Alcalá de Henares i Salamance. Teologię i prawo kanoniczne porzucił – wbrew woli krewnych – w 1620 dla poezji i burzliwego życia na granicy prawa w stolicy. Pierwsze sukcesy odniósł w konkursach poetyckich organizowanych przez de Vegę, a mając dwadzieścia trzy lata debiutował jako komediopisarz. Jak na awanturnika przystało, wędrował po Lombardii oraz Flandrii, przypuszczalnie walcząc w oddziałach hiszpańskich. Od 1625 godził karierę dramaturga ze służbą na dworach arystokratów, a wkrótce jego nazwisko stało się powszechnie znane, pisał bowiem utwory i na uroczystości dworskie, i dla prywatnych teatrów publicznych (*corrales*). Był także madryckim cenzorem sztuk. Za zasługi dla hiszpańskiej sceny Filip IV nadał mu godność kawalera Zakonu św. Jakuba, co zobowiązywało do czynnej służby wojskowej. Z tego powodu brał udział m.in. w tłumieniu francuskiego powstania w Katalonii, dokonując wielu bohaterskich czynów. Zawirowania polityczne, które odbiły się również na jego karierze literackiej, oraz osobiste tragedie – w tym śmierć brata oraz ukochanej – pogłębiły rozczarowanie Calderóna światem i ludźmi. Mając pięćdziesiąt lat został franciszkańskim tercjarzem, zaś rok później przyjął święcenia kapłańskie. Wkrótce objął funkcję kapelana Toledo, a po dekadzie został honorowym kapelanem królewskim. Nie zarzucił jednak poezji, ograniczając się jednak do pisania sztuk religijnych i dworskich. Paradoksalnie właśnie wówczas jego wyobraźnia najbujniej rozkwitła. Zmarł 25 maja 1681 w Madrycie na atak serca.

Dorobek literacki de la Barki nie zachował się w całości do naszych czasów, niemniej około sto dwadzieścia znanych dziś komedii i dramatów, ponad pół setki *autos sacramentales* (jednoaktówek religijnych) oraz niemal dwadzieścia pomniejszych utworów (intermediów i *zarzueli*) daje nam pojęcie nie tylko o artystycznej płodności dramaturga, ale też o istotności teatru w siedemnastowiecznej Hiszpanii. W latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku wydano zbiór stu dziewięćdziesięciu sześciu utworów Calderóna, ale badacze wciąż spierają się, czy wszystkie wyszły spod jego pióra. O ile w młodzięcym okresie twórczości gustował w krwawych motywach i skrajnych, miotanych uczuciami, charakterach, o tyle w miarę dojrzewania autora i w jego sztukach rozum zaczyna brać górę nad namiętnościami. Poruszał się w szerokim spektrum gatunków, od komedii płaszcza i szpady, komedii przykładowych i

powieściowych, przez tragedie honoru, dramaty historyczne, filozoficzne i mitologiczne, po teatr religijny (*autos* i niealegoryczne trzyaktówki).

Sławę zyskał w 1629 dzięki wciąż obecnemu również na polskich scenach *Księżciu niezłomnemu* (*El príncipe constante*); prócz niewątpliwych walorów artystycznych do popularności sztuki przyczynił się też skandal towarzysko-obyczajowy, zakończony interwencją królewskiej cenzury. Rok później napisał *Wielki teatr świata* (*El gran teatro del mundo*), *auto sacramental*, w którym Bóg przedstawiony został jako reżyser, a człowiek jako aktor na scenie świata. Protekcja pierwszego ministra, hrabiego Olivaresa, otworzyła de la Barce drogę na dwór królewski; jego twórczość uświetniała nie tylko okazjonalne uroczystości, ale była też istotną częścią repertuaru otwartego w 1635 teatru w typie włoskim w parku zespołu pałacowego Buen Retiro. W tymże samym roku wystawił najsłynniejsze dziś swoje dzieło, filozoficzne *Życie jest snem* (*La vida es sueño*), wielopłaszczyznową sztukę odczytywaną m.in. jako dramat o iluzoryczności czy względności ludzkich wyobrażeń o życiu, o przemijalności świata, istocie i sprawowaniu władzy, konflikcie surowego ojca ze zbuntowanym synem lub też refleksję nad życiem doczesnym realnym tylko jako funkcja życia wiecznego.

Polskiej publiczności twórczość Calderóna znana jest już od końca siedemnastego wieku za sprawą niemieckich kompanii teatralnych występujących w Gdańsku i Warszawie. Dopiero jednak w 1782 Jan Baudouin pokusił się o spolszczenie *Alkada z Zalamei* (*El alcalde de Zalamea*, 1644) pod tytułem *Burmistrz poznański*. W 1844 Juliusz Słowacki sparafrazował *Księcia niezłomnego*. Na rodzimej scenie wciąż mamy więcej adaptacji czy – jak określa swoje wersje Jarosław Marek Rymkiewicz – imitacji niż przekładów de la Barki.

Gintaras Varnas, urodzony w 1961 uznany litewski reżyser teatralny i operowy, przygodę ze sceną rozpoczął w 1980 jako pracownik techniczny i asystent reżysera w Litewskim Rosyjskim Teatrze Dramatycznym w Wilnie (mieszczącym się w słynnym budynku przy Wielkiej Pohulance, w którym w latach 1925-29 rezydowała Reduta Juliusza Osterwy). Po czterech latach został reżyserem w amatorskim studiu teatralnym, a w 1987 asystentem reżysera w Państwowym Teatrze Dramatycznym w Kownie.

W 1988 dał się poznać szerszej publiczności, zakładając awangardowy Teatr Šėpos, w którym współpracował m.in. z Vytautasem Landsbergisem, muzykologiem i opozycjonistą, pierwszym przywódcą niepodległej Litwy. Kierował zespołem przez kolejne cztery lata, równocześnie studiując na Wydziale Reżyserii Teatralnej Litewskiej Akademii Muzyki i Teatru. W 1997 uzyskał stopień magistra sztuki. Od następnego roku aż do 2004 współpracował z Państwowym Teatrem Młodzieżowym, Wileńskim Teatrem Małym, Litewskim Narodowym Teatrem Dramatycznym, Państwowym Teatrem Dramatycznym w Kownie, Litewskim Teatrem Opery i Baletu oraz Łotewską Operą Narodową. Następnie powrócił do Kowna, gdzie do 2007 był kierownikiem literackim. W 2008 założył w Wilnie prężnie funkcjonujący do dziś Teatr Utopia.

Wciąż współpracuje z wieloma scenami dramatycznymi i operowymi na Litwie i Łotwie, a także na Słowacji. Brał udział w międzynarodowych festiwalach, odbywał zagraniczne staże i uczestniczył w niezależnych przedsięwzięciach artystycznych. Reżyserował dzieła m.in. Shakespeare'a, Garcii Lorki, Camusa, Ibsena, O'Neill, Strindberga, Dostojewskiego, Lessinga, ale nie oparł się i kryminałowi Agaty Christie. Inscenizował opery Straussa, Verdiego, Czajkowskiego, Monteverdiego i Gounoda. Wielokrotnie wyróżniany w środowisku teatralnym, w 2005 otrzymał Litewską Narodową Nagrodę Kultury i Sztuki. *Życie jest snem* w Teatrze Bagatela to nie jego pierwsze spotkanie z dramaturgią Calderóna de la Barki; wystawił je już w 2000 w Litewskim Narodowym Teatrze Dramatycznym, a trzy lata wcześniej zmierzył się z *Wielkim teatrem świata*. Polska publiczność poznała Gintarasa Varnasa w 1998 podczas Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego KONTAKT w Toruniu.

Gintaras Makarevičius, urodzony w 1965, jest jednym z najwybitniejszych litewskich współczesnych artystów sztuk wizualnych. Studiował architekturę na Wileńskim Uniwersytecie Technicznym i malarstwo na tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych (dyplom 1994), której do dziś jest wykładowcą. Jak wielu artystów debiutujących w pierwszym dziesięcioleciu niepodległości Litwy, zwrócił się ku nowym mediom, nie porzucając jednak pędzla. Eksperymentował z różnymi materiałami, a także wyobraźnią i zmysłami widza. Jego instalacje z szybkoobrotowymi lustrami z 1995 oraz lustrem i płomieniem gazowym z 1996 są – jak tłumaczy kuratorka Erika Grigoravičienė – mechanizmami zarządzania uwagą i percepcją sensoryczną, pionierskimi interaktywnymi dziełami na Litwie. Obraz widza jest istotnym elementem ich struktury, ale ruch lub odbicia płomienia, ciepło z ognia i silny zapach gazu uniemożliwiają obserwatorom oglądanie siebie.

Doceniony na arenie międzynarodowej, przez lata był reprezentowany przez galerię Schleicher/Lange w Berlinie i Paryżu. Jego prace znajdują się w zbiorach Muzeum Sztuki Współczesnej Kiasma w Helsinkach, Litewskim Centrum Sztuki Nowoczesnej (MO Museum), Narodowej Galerii Sztuki oraz kolekcjach prywatnych. Uczestniczył w szeregu prestiżowych międzynarodowych wystaw, m.in. w Manifesta 4 we Frankfurcie w 2002, prezentował swoją twórczość także m.in. w Stuttgarcie, Paryżu, Mediolanie i Turku.

Równie szeroko znany i wyróżniany na świecie jest jako reżyser filmów dokumentalnych, które zaczął kręcić w 1999. W 2008 zdobył główną nagrodę na Festiwalu Filmowym w Lugano za *Winter Parallels*; w tym dokumencie starał się znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego ludzie wykonują prace nieprzyjemne, wyczerpujące psychicznie i często źle opłacane. W 2017 Litewska Biblioteka Narodowa zorganizowała retrospektywę jego filmów poruszających problemy społeczne i polityczne.

Oryginalność i wybitność cechuje także prace scenograficzne Makarevičiusa. Trwającą do dziś i niezwykle owocną przygodę z teatrem rozpoczął tuż po ukończeniu studiów. Stale współpracuje z najlepszymi litewskimi reżyserami, Oskarą Koršunovasem i Gintarasem Varnasem; projektuje dekoracje i realizuje projekcje dla teatrów dramatycznych i operowych na Litwie i za granicą. Został trzykrotnie wyróżniony Złotym Krzyżem Scenicznym, a w 2017 Litewską Narodową Nagrodą Kultury i Sztuki. Polska publiczność mogła podziwiać efekty jego pracy w Teatrze Dramatycznym w Warszawie podczas premiery *Miarki za miarkę* w reżyserii Koršunovasa w 2016.

Próbował także sił jako reżyser, inscenizując w Litewskim Teatrze Młodzieżowym adaptację powieści żony, Anety Anry Makarevičienė, Katinas Temzėje (*Kot w Tamizie*, 2008) i jej sztukę Bestija žydrom akim (*Bestia o niebieskich oczach*, 2010). Aneta Anra jest też krytykiem sztuki, mają syna Kristianasa Adomasa.

Giedrius Puskunigis, urodzony w 1972 wilnianin, jest jednym z najbardziej znanych kompozytorów litewskich swojego pokolenia, który zyskał uznanie również za granicą. Studiował u dwóch wybitnych kompozytorów: Broniusa Kutavičiusa w Narodowej Szkole Sztuki M.K. Čiurlionisa (1987-90) i Vytautasa Barkauskasa na Litewskiej Akademii Muzycznej (dyplom 1995). W 1996 brał udział w Międzynarodowych Kursach dla Młodych Kompozytorów w Radziejowicach, a rok później w holenderskim Apeldoorn. Popularność przyniosły mu teatralne i filmowe ilustracje muzyczne; ma na koncie sześć nagród krajowych oraz dwie na Słowacji i we Francji. Ale jest również doceniany za kompozycje stricte poważne.

Już od 1992 współpracuje z najlepszymi litewskimi reżyserami teatralnymi, w tym regularnie z Gintarasem Varnasem. Skomponował muzykę do ponad trzydziestu spektakli, m.in. wydaną na płycie w 2000 do *Życie jest snem*. W 2006 ukazał się podwójny album *Music for Theatre*, wyprodukowany przez Państwowy Teatr Dramatyczny w Kownie, a w 2010 kolejna podwójna płyta z kompozycjami scenicznymi, *Map of Dreams*. Jak sam mówi, zaangażowany został do teatru znienacka, ale do dziś sprawia mu to ogromną radość. Znamcy twierdzą, że muzyka Puskunigisa zawsze podąża za akcją, towarzysząc jej psychologicznie motywowanymi gestami i minimalistycznymi plamami przepływu dźwięku. Kompozytor wprowadza także elementy jazzu i muzyki orientalnej. Wyspy ciszy w ilustracjach jego autorstwa przeplatają się z logicznie i emocjonalnie sugestywnymi platformami dźwięku, subtelnie wzbogacając przedstawienia lub filmy o nowe wymiary ekspresji artystycznej.

Podobnie jak żona, aktorka teatralna, filmowa i telewizyjna, Agnė Šataitė, został odznaczony Złotym Krzyżem Scenicznym. Jemu wyróżnienie to przypadło w 2008, jej w 2014. W 2018 urodziła im się córka.

Julija Skuratova, urodzona w 1974 w Wilnie, jest doskonale znaną także polskiej publiczności – zwłaszcza dziecięcej – scenograf i pedagog. Studiowała na Wydziale Malarstwa i Scenografii Akademii Sztuk Pięknych w rodzinnym mieście (1994-2000), tam też w 2008 obroniła doktorat. Dwa lata wcześniej została przyjęta do Litewskiego Związku Artystów i rozpoczęła na macierzystej uczelni pracę wykładowcy, którą kontynuowała do 2015. W tym samym charakterze współpracowała z Wydziałem Aktorstwa i Reżyserii Litewskiej Akademii Muzyki i Teatru, a od 2016 jest konsultantem scenograficznym oraz prowadzi zajęcia ze scenografii i technologii teatru lalek na warszawskiej Akademii Teatralnej – Wydziale Sztuki Lalkarskiej w Białymstoku.

Projektuje scenografię, kostiumy i lalki do przedstawień dramatycznych i muzycznych dla dzieci i dorosłych, często w reżyserii Gintarasa Varnasa. Współpracuje ze scenami w Kownie i Wilnie, a w Polsce z Towarzystwem Wierszalin, Białostockim Teatrem Lalek, Teatrem Animacji w Poznaniu, Teatrem Maska w Rzeszowie, warszawskimi Teatrem Lalek Guliwer i Teatrem Baj, Teatrem Lalek Pleciuga w Szczecinie, bielsko-bialskim Teatrem Lalek Banialuka, Śląskim Teatrem Lalki i Aktora Ateneum w Katowicach, Teatrem Lalek Arlekin w Łodzi oraz Opolskim Teatrem Lalki i Aktora.

Wielokrotnie wyróżniana, w ojczyźnie m.in. nagrodami Ministerstwa Kultury Republiki Litewskiej: Kristoforasem (2002) i Złotym Krzyżem Scenicznym (2009, 2012), a w Polsce m.in. na III Ogólnopolskim Konkursie na Inscenizację Dawnych Dzieł Literatury Europejskiej (2008).

Od 1999 wzięła udział w szeregu wystaw indywidualnych i zbiorowych, w tym trzykrotnie w Międzynarodowym Quadriennale Scenografii w Pradze. Podczas 27. Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Lalkarskiej w Bielsku-Białej w 2016 prezentowała ekspozycję obiektów teatralnych inspirowanych znanymi dziełami literatury dziecięcej *Żywa książka*, o której powiedziała: *Świat starych rzeczy przechowuje w sobie historie ludzkiego życia – od narodzin do śmierci. Od dawna lubię oglądać stare rzeczy, dotykać ich. Często stary przedmiot, papier, tkanina, zdjęcie, meble stają się inspiracją do tworzenia teatralnych dekoracji, postaci, lalki, kostiumu aktora. W starym przedmiocie, podobnie jak w zmarszczkach twarzy starego człowieka, można odczytać historię jego życia. Radość szczęśliwych chwil i smutek strat zostawiają tu swój ślad.*